

Tasavvuf ve Tarikat Nedir?

Mutasavvıflar, tasavvufu kendi meşreplerine göre farklı şekillerde tarif etmişlerdir. Onlardan bazıları aşağıda takdim edilmiştir.

Tasavvuf, *farz ve vacibleri hakkıyla edadan sonra, nafilelerle manevi makamatta kat-ı meratip ile Allah'a yakınlık kesbetmektir.*

Tasavvuf, Kur'an ve sünnetten süzölmüş bir sızıntı ve bir hakikattir. İslam'ın özü ve ruhudur.

Tasavvuf, kitap ve sünnete tam ittiba ile ahlak-ı İlahîyye ile tahalluk; yani. Kur'an ahlakıyla ahlaklanmak, masivayı terk ederek rıza-i Bârî'yi tahsile müteveccih olmak ve bu âli makama ermek için süfli hisleri terkederek yüksek ahlaka bürünmek ve Allah'ın iradesine tam teslim olmaktır.

Tasavvuf, hayatı nefis namına değil Hak hesabına yaşamak, özü su gibi duru, kalbi elmas gibi şeffaf ve düşünceleri bulutsuz hava gibi berrak olmaktır.

Tasavvuf, İslamı derûnî bir şekilde yaşamak, şekilden mânaya geçmektir.

Tasavvuf, şeriata riayetle hakikate vüsuldür.

İmam-ı Gazalî, tasavvufu; *"Kalbi, Hakk'a bağlayıp masiva ile ilgiyi kesmektir."* diye tarif eder.

Cüneyd-i Bağdadi'ye göre ise tasavvuf; *"Hakk'ın seni sende öldürmesi ve kendisiyle ihyasıdır."*[\[1\]](#)

Tarikat; Arapça'da **"yol"** manasına gelmektedir. Tasavvuf da ise; Allah'a yakın olmak ve O'nun rızasını kazanmak maksadıyla takip edilmesi gereken yol demektir.

Hicrî III. Asırda, Cüneyd-i Bağdadi, Ebû'n-Nasr es-Serrac et-Tusi, tasavvufu, fikri hayata sistemli bir şekilde intikal ettirmişlerdir. Tarikatların fiilen teşekkülü de böylece tahakkuk etmiştir.

İslam'daki tasavvufa gelince bunun esas menbaı ve me'hazi Kur'an-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerdir. Evliyâ ve mürşitler Kur'an ve hadisten aldıkları feyz ile İslam tasavvufunu vücuda getirmişler ve bu sahada birçok kitaplar yazmışlardır. Kuşeyri'nin Risale'si, Ebu Nasr'ın el-Lüma'ı Suhreverdi'nin Avarifü'l-Maarifi, İmam-ı Rabbani'nin Mektubat'ı, İmam-ı Gazalî'nin İhyau Ulumi'd-Din'i bunlardan sadece bir kaçıdır.

İslam tasavvufu, İslamiyet'ten önceki milletlerden intikal etmiş değildir. Bilakis İslam tasavvufunun kaynağını, Kur'an'da zikredilen zühd, takva, zikir, tefekkür ve verâ gibi insanın ruhunu terakki ettiren ve kalbini tasfiye eden güzel haller teşkil etmiştir. Bu temel kaynağı, Hz. Peygamber (sav.)'in ve sahabe-i kiram efendilerimizin hayatları takip eder. İslamdaki tasavvuf, bazılarının zannettiği gibi, şeriâten ayrı bir şey de değildir.

Ahmed-i Rufai Hazretleri'nin dediği gibi,

“Tasavvuf ayn-ı şeriattır. Şeriat da ayn-ı tasavvuftur. İkisinin arasındaki fark sadece lafzîdir. Maddeten ve manen neticesi birdir.”

Evet, tarikatlardan maksat, esma-i İlahînin zikrine devam ile maneviyat sahasında ruhen tekâmül ve terakki etmek, Şeriat-ı Muhammediye ve sünnet-i seniyyenin ihya ve ibkasına gayret göstermektir. Bu terakki ve tekâmüle vesile ise tarikat pirlерinin himmetleri yani, müritlerini salahat ve takva ile teçhiz etmeleridir. Hak tarikatlar müteselsilen Hazret-i Peygamber (sav.)'e vâsıl olur. Şimdiye kadar ne kadar evliya ve mürşit gelmişse, terakki ve tekâmüllerinde bir feyz menbaı olan Peygamber Efendimiz (sav.)'in koyduğu düsturlardan istifade etmişlerdir. Çünkü her türlü hareket ve amellerde en mükemmel rehber ancak odur (sav.).

İnsanların ekserisi, ilim tahsil ederek doğrudan doğruya Kur'an ve sünnete muhatap olmaları mümkün olmadığından, böyle kişiler, noksanlarını sünnet-i seniye dairesindeki bir tarikatla ve şeyhe intisap etmekle telafi edebilir, noksanlarını ikmal ederek kemalata vâsıl olurlar. Zaten, hakiki bir mürşidin en önemli vazifesi, müridini Kur'an ve sünnet dairesinde yaşatmasıdır. Şu tespit bu manayı mükemmel bir tarzda izah etmektedir;

“İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Fârûkî (ra.) demiş ki: ‘Ben seyr-i rûhanîde kat-ı merâtib ederken, tabakat-ı Evliyâ içinde en parlak, en haşmetli, en letâfetli, en emniyetli; Sünnet-i seniyyeye ittibaı, esas-ı tarîkat ittihaz edenleri gördüm. Hatta o tabakanın âmî evliyâları, sair tabakatın has velilerinden daha muhteşem görünüyordu.’ Evet, müceddid-i elf-i sâni İmam-ı Rabbanî (ra.), hak söylüyor. Sünnet-i seniyyeyi esas tutan, Habibullah’ın zilli altında makam-ı mahbubiyete mazhardır.”[2]

Tasavvuf ehlinin bütün hedefi Kur’an ve sünnetin, nefsanî arzulara göre değil, ilahî iradeye göre izahı ve yaşanmasıdır. Allah’ı görüyormuşçasına ibadet etmek ve O’na bağlanmak, aslında, İslam’ın tam anlamıyla içinde olmak demektir. Onlar,

“Sen de sabah-aksam Rablerinin rızasını isteyerek O’na yalvarmakla beraber sakın (onlarla birlikte bulunmağa candan sabret). Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma. Kalbine bizi anmayı unutturduğumuz ve işinde aşırı giderek hevâ ve hevesine uyan kimseye uyma.”[3]

emrinde, kendilerini Allah’a, şeklen değil, asıllarıyla, yani kalben bağlamanın yüceliğine ermiş bahtiyarlar kfilesidir.

Bunun içindir ki, Anadolu’ya hâkim olan Selçuklular, birlik ve beraberliğin, huzur ve saadetin, maddî ve manevî terakkinin sadece maddî güçle olmayacağını çok iyi bildiklerinden, Ahmet Yesevî’den milletin irşadı için mürşitler göndermesi hususunda istimdat ederler. Ahmet Yesevî de binlerce müridini Anadolu’ya gönderir. Fuat Köprülü bu rakamın doksan bin olduğunu ifade etmektedir. Horasan er ve erenleri namı ile şöhret bulmuş olan bu Allah dostları Anadolu’nun dört bir yanına dağılarak insanların irşadına, maddî ve manevî terakkilerine vesile olmuşlardır. Ahi Evran’ın kurduğu ‘Ahi Teşkilatı’ insanların maddî terakkisinde büyük bir hizmet ifa etmiştir.

Evet, irfan âleminde derin izler bırakan, âlem-i insaniyete şerefler bahşeden, ruhlarda ve fikirlerde büyük tesirler bırakan Semerkant ariflerinin, Buhara mürşitlerinin ve Belh mutasavvıflarının medreselerinde, tekke ve zaviyelerinde nice

---

müstesna şahsiyetler yetişmiştir.

İslam'ın ruhuna uygun olan bu müesseselerin senelerden beri milletimizin imanını, ahlakını ve manevi kemalatını takviye ve terakki ettirdiği tarihi bir hakikattir. İctimai hayatın huzur ve asayişini temin edecek en büyük esasın Allah korkusu olmasına binaen, ferdî ve içtimaî terbiye ile meşgul olan hak tarikatlar, gönül ve vicdanlar üzerinde bu noktayı esas tutmuşlardır. Kendilerine intisap edenleri takva ile teçhiz etmiş ve onları feyizden saadete, saadetten kemalata erdirmişlerdir. Bunun için hak tarikatlar, hem birer fazilet membaı hem de asayişin birer manevi bekçisi olmuşlardır.

Bediüzzaman Hazretleri "[Telvihât-ı Tis'a](#)" adlı eserinde tarikat ve velayet meselesini çok harika bir surette zah etmiştir. Kısa bir bölümünü dikkatinize sunuyorum:

"Sual: Tarîkat nedir?"

"Elcevap: Tarîkatın gaye-i maksadı, mârifet ve inkişaf-ı hakaik-i îmaniye olarak, Mi'raç-ı Ahmedî'nin (A.S.M.) gölgesinde ve sayesi altında kalb ayağıyla bir seyr ü sülûk-u ruhanî neticesinde, zevkî, halî ve bir derece şuhudî hakaik-i îmaniye ve Kur'aniyeye mazhariyet; "tarîkat", "tasavvuf" namıyla ulvî bir sırr-ı insanî ve bir kemâl-i beşerîdir."

"ÜÇÜNCÜ TELVİH: Velayet, bir hüccet-i risalettir; tarîkat, bir bürhan-ı şeriattır. Çünkü risaletin tebliğ ettiği hakaik-i îmaniyeyi, velayet bir nevi şuhud-u kalbî ve zevk-i ruhanî ile aynelyakîn derecesinde görür, tasdik eder. Onun tasdiki, risaletin hakkaniyetine kat'î bir hüccettir."

"Şeriat ders verdiği ahkâmın hakaikini, tarîkat zevkiyle, keşfiyle ve ondan istifadesiyle ve istifazasıyla o ahkâm-ı şeriatın hak olduğuna ve Hak'tan geldiğine bir bürhan-ı bâhirdir."

"Evet nasilki velayet ve tarîkat, risalet ve şeriatın hücceti ve delilidir; öyle de İslâmiyetin bir sırr-ı kemali ve medar-ı envarı ve insanîyetin İslâmiyet sırrıyla bir maden-i terakkiyatı ve bir menba-ı tefeyyüzatıdır."

"İşte bu sırr-ı azîmin bu derece ehemmiyetiyle beraber, bazı fırak-ı dâlle onun inkârı tarafına gitmişler. Kendileri mahrum kaldıkları o envardan,

---

başkalarının mahrumiyetine sebep olmuşlar. En ziyade medar-ı teessüf şudur ki:

"Ehl-i Sünnet ve Cemaatin bir kısım zâhirî uleması ve Ehl-i Sünnet ve Cemaate mensub bir kısım ehl-i siyaset gafil insanlar; ehl-i tarîkatın içinde gördükleri bazı sû'-i istimalâtı ve bir kısım hatiati bahane ederek, o hazine-i uzmayı kapatmak, belki tahrib etmek ve bir nevi âb-ı hayatı dağıtan o kevser menba'ını kurutmak için çalışıyorlar."

"Halbuki eşyada, kusursuz ve her ciheti hayırlı şeyler, meşrebler, meslekler az bulunur. Alâküllihal bazı kusurlar ve sû'-i istimalât olacak. Çünkü ehl olmayanlar bir işe girseler, elbette sû'-i istimal ederler. Fakat Cenâb-ı Hak âhirette muhasebe-i a'mal düsturuyla, adalet-i Rabbaniyesini, hasenat ve seyyiatın müvazenesiyle gösteriyor. Yani hasenat racih ve ağır gelse, mükâfatlandırır, kabul eder; seyyiat racih gelse cezalandırır, reddeder. Hasenat ve seyyiatın müvazenesi, kemmiyete bakmaz, keyfiyete bakar. Bazi olur, birtek hasene bin seyyiata tereccuh eder, afvettirir."

"Mâdem adalet-i İlâhiye böyle hükmeder ve hakikat dahi bunu hak görür; tarîkat, yani Sünnet-i Seniye dairesinde tarîkatın hasenatı, seyyiatına kat'iyen müreccah olduğuna delil: Ehl-i tarîkat, ehl-i dalaletin hücumu zamanında îmanlarını muhafaza etmesidir. Âdi bir samimî ehl-i tarîkat; sûrî, zâhirî bir mütefenninden daha ziyade kendini muhafaza eder. O zevk-i tarîkat vasıtasıyla ve o muhabbet-i evliya cihetiyle îmanını kurtarır. Kebairle fâsık olur, fakat kâfir olmaz; kolaylıkla zındıkaya sokulmaz. Şedid bir muhabbet ve metin bir itikad ile aktab kabul ettiği bir silsile-i meşayihî, onun nazarında hiçbir kuvvet çürütemez. Çürütmediği için, onlardan itimadını kesemez. Onlardan itimadı kesilmezse, zındıkaya giremez. Tarîkatta hissesi olmayan ve kalbi harekete gelmeyen, bir muhakkik âlim zât da olsa, şimdiki zındıkların desiselerine karşı kendini tam muhafaza etmesi müşkilleşmiştir."

"Bir şey daha var ki: Daire-i takvadan hariç, belki daire-i İslâmiyetten hariç bir suret almış bazı meşreblerin ve tarîkat namını haksız olarak kendine takanların seyyiatıyla, tarîkat mahkûm olamaz. Tarîkatın dinî ve uhrevî ve ruhanî çok mühim ve ulvî neticelerinden sarf-ı nazar, yalnız âlem-i İslâm içindeki kudsî bir rabita olan uhuvvetin inkişafına ve inbisatına en birinci, te'irli ve hararetli vasıta tarîkatlar olduğu gibi; âlem-i küfrün ve siyaset-i Hıristiyaniyenin, nur-u İslâmiyeti söndürmek için müdhiş hücumlarına karşı

---

dahi, üç mühim ve sarsılmaz kal'a-i İslâmiyeden bir kal'asıdır."

"Merkez-i Hilafet olan İstanbul'u beşyüz elli sene bütün âlem-i Hıristiyaniyenin karşısında muhafaza ettiren, İstanbul'da beşyüz yerde fişkırان envar-ı tevhid ve o merkez-i İslâmiyedeki ehl-i îmanın mühim bir nokta-i istinadı, o büyük câmilerin arkalarındaki tekyelerde "Allah Allah!" diyenlerin kuvvet-i îmaniyeleri ve marifet-i İlâhiyeden gelen bir muhabbet-i ruhanî ile cûş u huruşlarıdır.

"İşte ey akılsız hamiyet-füruşlar ve sahtekâr milliyetperverler! Tarikatın, hayat-ı içtimaiyenizde bu hasenesini çürütecek hangi seyyiatlardır, söyleyiniz?"

Evet tarihe atf-ı nazar edildiğinde milletin fazileti, ahlakı ve irfanı için gayret gösteren, kalplere hayat bahşeden ve ruhlara nesim-i hidayet estiren bu ilim ve irfan yuvaları vasıtasıyla bu millete insaniyet semasında yıldız gibi parlayan başta aktab-ı Erbaa olan Abdülkadir Geylani, Ahmed er- Rûfai, Ahmed Bedevi, İbrahim-i Dusuki olmak üzere Şah-ı Nakşibendi gibi kutuplar, gavslar, arifler, evliyalar ve sayısız mürşid-i kâmillerin, Mevlânâ, Yunus Emre ve Ahmet Yesevî gibi ali şahsiyetlerin olduğu görülecektir. Bu müstesna zatlar, kalp ve gönül âleminde hakiki mürşitler yetiştirerek İslam dininin kayyumu olmuşlardır. İnsanlara marifetullah ve muhabbetullahın hakiki zevkini tattırmışlardır. Bu hâl yaklaşık bin yıl devam etmiştir. Evet, irfan âleminde derin izler bırakan, âlem-i insaniyete şerefler bahşeden, ruhlarda ve fikirlerde büyük tesirler bırakan Semerkant ariflerinin, Buhara mürşitlerinin ve Belh mutasavvıflarının medreselerinde, tekke ve zaviyelerinde nice müstesna şahsiyetler yetişmiştir.

Evet, tarihin yaprakları çevrildiğinde, bu necip milletin fazileti, ahlakı ve irfanı için çalışan sayısız mürşid-i kâmiller görülecektir. Tarikat düşmanlığı yapan bazı mihrakların iddia ettiği gibi, tarikatların asli ruhunda bidatler ve hurafeler olsaydı, bu caddede, **Bağdat'ta Abdülkadir Geylani, Buhara'da Şah-ı Nakşibendi, Anadolu'da Mevlana, Yunus Emre, Orta Asya'da Ahmet Yesevi, İstanbul'da Akşemsettin** gibi münevver zatlar yetişebilir miydi? Tarih bu gibi irşat ve irfan erbabını pek parlak bir surette tasvir ederek yazmaya mecbur kalır mıydı?

Hakikaten, ulvi sırların ilhamına mazhar olan, **Hasan-ı Basriler, Cüneyd-i Bağdadiler, Bâyezid-i Bistamiler, Ahmed-i Bedevîler, Rabiâtü'l-Adaviyyeler** ne kadar faziletperver ve necib simaların yetişmesine vesile olmuşlardır. İrfan âleminin bir sultanı olan **Mevlana Celaleddin**'in bu millete yaptığı hizmetleri ifade için ciltlerle kitap yazmak lazımdır. **Mevlana Cami Hazretleri**, onun ne kadar feyyaz ve büyük bir mürşit olduğunu ifade sadedinde; **“O peygamber değildi, ama kitap sahibiydi.”** demiştir.

İşte bu necip simalar, vaktiyle tesis ettikleri müesseseler, açtıkları tekkeler ile insanları terbiye ederek, sayılamayacak kadar hassas ruhlar, fazıl dimağlar ve ateşin kalpler yetiştirmişlerdir.

Tarihe adalet, hürriyet, merhamet, civanmertlik ve yiğitlik gibi yüksek seciyelerle damga vuran, Selçuklular ile Osmanlıların, destanlaşan bir devlet hâline gelmelerinde **Ahmet Yesevi, Mevlana, Yunus Emre, Dursun Fakih, Şeyh Edebali, Hızır Çelebi, Molla Gürani, Akşemsettin, Kemal Paşazade ve Zembilli Ali Efendi** gibi nice büyük âlimlerin ve manevi sultanların katkısı çok büyüktür. Çünkü bir devleti devlet yapan, onun temelini ve esasını oluşturan ve medeniyetin zirvesine çıkararak, sadece, askerî ve siyasi gücü değildir. Onlar, bu gibi ahlak-ı hasenelerden mahrum olan bir milletin asla payidar olamayacağını şuurundaydılar.

Bunun içindir ki, Anadolu'ya hâkim olan Selçuklular, birlik ve beraberliğin, huzur ve saadetin, maddi ve manevi terakkinin sadece maddi güçle olmayacağını çok iyi bildiklerinden, Ahmet Yesevi'den milletin irşadı için mürşitler göndermesi hususunda istimdat ederler. Ahmet Yesevi de binlerce müridini Anadolu'ya gönderir. Horasan er ve erenleri namı ile şöhret buluş olan bu Allah dostları Anadolu'nun dört bir yanına dağılarak insanların irşadına, maddi ve manevi terakkilerine vesile olmuşlardır.

Selçuklulardan nöbeti devralan Osmanlılar da manevi bir kuvvet olan İslamiyet'e sınıksız sarılmış, din-i İslam'ı akıl ve mantığın mizanıyla tetkik ve tahkik etmiş, İslam dininin bütün beşerin hayır ve saadetine, vahdet ve uhuvvetine vesile olan bir din-i fitri ve umumi olduğunu yakinen anlamış, vifak ve ittihadı, nezahet ve nezafeti, hürriyet ve adaleti, şefkat ve merhameti, mürüvvet ve ihsanı, maddi ve manevi terakkiyi onda görmüş ve bu sayede nice fütuhât yapmışlardır.

Osmanlılar bir taraftan sanayi ve ticaret gibi maddi sahada terakki ederken, diğer

---

tarafından da ilim, marifet, fazilet ve maarifte ilerlediler ve bunların zirvesine çıktılar. Azami bir gayretle başta İstanbul olmak üzere birçok şehirde beşer takatinin fevkinde ecnebilerin gözlerini kamaştıran Süleymaniye ve Selimiye gibi haşmetli ve müzeyyen camiler, mescitler, kışlalar ve saraylar inşa edip, asırlar boyunca dünyada eşine rastlanmayan ve her yönüyle mükemmel olan muhteşem bir medeniyet tesis ettiler. Onlar huzur ve saadetin, birlik ve beraberliğin sadece maddi terakkiyle mümkün olamayacağını çok iyi bildiklerinden, her iki üç köy arasına bir müderris ve onun yanına da bir mürşit yerleştirdiler. O büyük ve müstesna müderrisler medreselerde ders okutarak insanları cehaletten kurtarıp, İslam dinini hakkıyla anlayan ve anlatan binlerce âlim, ilim ve irfan erbabı yetiştirdikleri gibi, mürşitler de ilim ve irfanın inkişaf mahalli olan tekke, zaviye ve hangâhlarda nice insanlara İslamiyet'in ulviyetini ve kutsiyetini anlatarak onların nefislerini tezkiye, kalplerini tasfiye ettiler. Onların ruhlarını tenvir ve inkişaf ettirip, akıllarına istikamet vererek sayısız insanların irşadına vesile oldular ve birçok feyyaz mürşit yetiştirdiler. O zamanki fikir erbabı İslam'ın ulviyetine hayran, avam tabakasındaki insanlar ise onun güzelliklerine meftun idiler. Ümerada hak ve adalet, ulemada vera ve takva, müminlerde de sa'y ve gayret vardı.

Tarikatlar bütün insanlık karşısında, kendilerine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirmişler, tarifte derin izler bırakarak onun şerefli levhalarında hak ettikleri yüksek mevkii ihraz etmişlerdir. Hak tarikatlar İslam âleminin hemen hemen her tarafında mühim vazifeler yapmışlardır. Bu hizmet ve himmetleri sadece dinî sahada kalmayıp, askerî, içtimai, ahlaki ve kültürel alanları da kuşatmıştır. O hizmetlere bugünün değil o günün şartlarıyla bakmalı, muhakemeyi bu noktadan yürütmeliyiz. Bir zamanlar tarikatlar İslam dininin en büyük şubesi idi. Tarikatların, Anadolu'nun kültür ve medeniyet müesseseleriyle imar edilmiş bir vatan haline gelmesindeki hizmetleri, bilhassa Osmanlı Devleti'nin asırlarca adaletle hüküm sürmesinde payları büyüktür.

Bir kısım kimselerin tasavvufun İslam dininde olmadığını iddia etmeleri doğru değildir. Tasavvufun İslamî olmadığını söyleyebilmek, her şeyden önce İslam'ın, yani Kur'an ve sünnetin "*künhüne*" nüfuz edememek ve bunları, vazgeçilmez hayat unsurları olarak kabul edip emanet bir mal gibi görmek demektir.

Tasavvuf, insanı Kur'an ve sünnetin temel hedefi içinde en iyi, en güzel ve en mükemmel şekilde anlamış ve böylece onun, Allah'la, kendi kendisi ve diğer insanlara münasebetini fevkalade yüksek bir seviyeye yükseltmiştir. İlimlerin medresesiz düşünülemezliği gibi, tasavvufun da tekkesiz düşünülmesi mümkün değildir. Bu

---

bakımdan dinin yayılışında ve özellikle bizim tarihimiz açısından, Anadolu'nun İslamlaşmasında mutasavvıfların ve tekkelerin yapmış oldukları o büyük hizmeti hiç kimse görmezlikten gelemez. Sanat, musiki, edebiyat, ahlak, cesaret, doğruluk hususunda en mükemmel örnekleri sunan tekke, aynı zamanda; "Halka hizmet, Hakk'a hizmet demektir" anlayışını kitlelere sunmuş ve İslam'ı yaşayan ve yaşayan bir ahlak ve nizamı hâlinde teşahhus ettirmiştir. Bütün müesseselerimiz gibi, tasavvuf ve tekkenin de içinde yaşadığı cemiyetin şartlarından tecrit edilmesi elbette düşünülemezdi. Cemiyetin diğer müesseselerinde görülen duraklama, gerileme ve hatta çöküş, tekkelerde de görülmüş; bir zamanların bu canlı ve şuurlu kuruluşları, cehalet ve ataletin pençesine düşmüştür. Bir müessesenin belli bir devresindeki hatalı tatbikata takılarak, onu bütünüyle kötülemeye kalkışmak, ancak cehaletin ve hatta bu muhteşem kuruluştan korkunun bir tezahürü değil de nedir? Aslanan insanın daim Allah'ın huzurunda olduğunun şuuruna ermesidir; bunun pratiğini veren de tasavvuftur, tekkedir, zaviyedir, hangâhlardır.

Tarikatların, âlem-i İslam'ın her tarafında hizmetleri olmuştur. Bilhassa; Hindistan'da, Afrika'da, Anadolu'da ve Orta Asya'da dinî ve millî birliğin muhafazasında mühim rolleri görülmüştür.

Tarikatların ferdi ve içtimai hayatımızdaki derin izleri asla inkâr edilemez. Tarikatlar, ahlaka, ubudiyete ve İslam kardeşliğine dair son derece mühim hizmetler ifa etmişlerdir. Bu dinî ve ahlaki müessese tâ asr-ı saadete kadar dayanır. O tarihten beri dinî ve millî hayatımız üzerinde fevkalade güzel tesirleri olmuştur. Fertler arasında uhuvvet ve muhabbeti ahenkli bir surette takviye etmişler, milletin terbiye ve tenvirinde, iffet ve ahlakında pek büyük rol oynamışlardır. **İslamî hayatın tekâmül ve intizamında; Bâyezid-i Bistami, Cüneyd-i Bağdatlı, Şah-ı Geylanî, Ahmed-i Bedevi, İmam-ı Rabbani, Şah-ı Nakşibendî, Ahmet Yesevi ve emsali mürşitlerin büyük hisseleri vardır.**

Tarikat, Müslümanlar arasında ittihad rabitalarını temin eden en kudsî ve en metin bir bağıdır. Zira, bir Medineli ile bir İstanbullu, bir Buharalı ile bir Bağdatlı arasındaki samimî muhabbet ve daimî uhuvveti hiçbir felsefi cereyan temin edemez. Muhabbet ve uhuvvetin tesisinde olduğu gibi, İslamiyet'in neşr ve tamiminde de tarikatların büyük payı olmuştur. Bu husus ecnebilerin bile dikkatini çekmiş ve onları hayrete düşürmüştür.

Bu konuda, darü'l-fünun müderrislerinden Muhammed Ali Ayni, hülasaten şu satırları naklediyor:

"Bidayetten beri din-i mübin-i Ahmediye'nin neşr ve tamiminde, sofiyanın ne büyük hizmetleri geçmiş olduğunu, 19. Asrın en yüksek bir müsteşriki olan Mansignon şöyle ifade ediyor; '**Din-i İslam'ın, âlem-şûmül bir din olmasında ehl-i tasavvufun hizmeti büyüktür. Şöyle ki; Çeştiye, Şattariye, Nakşibendiye dervişleri, Hindistan'a ve Mala Adalarına giderek ahali arasında İslamiyet'i neşr etmişlerdir.'** Bilhassa Abdulkadir Geylani, Ebu'l Hasan-ı Şazelî, Ahmedî Ticani ve Sünusi Hazretleri, Afrika'nın ortasına kadar İslamiyet'i neşr etmişlerdir."

Mutasavvıflar, İslam Dini'nin bilhassa Anadolu'ya ve Balkanlara yayılmasında, devletlerin kuruluş ve yükselişinde fevkalâde müessir olmuşlardır. Memleketin her yerinde camiler, tekkeler ve zaviyeler açarak, milleti, İslam'ın ziyası altında toplamışlardır. Müslümanları dış tehlikelere karşı daima uyanık tutarak gazi derviş'leriyle içte ve dışta asayiş muhafaza etmişler, devlet güçlerinin yanında milis kuvvetler tesis ederek vatan, din ve namusun muhafazası için mal ve canlarını feda etmişlerdir. Millî birliğin muhafazasında hatta esnaf ve sanatkârların teşkilatlandırılmasında, mesailerin tanziminde, içtimaî ve iktisadi sahalarda büyük gayretleri olmuştur. Sulhta mürşit, muharebe zamanında mücahit olmuşlardır.

Tarikatların, dinî, ahlaki, içtimai ve askerî alanlardaki hizmetlerini bir kenara atmamak, insanlık âleminde ve medeniyet alanında yaptığı hizmetleri gizlemek acaba mümkün müdür? Bugünün varlığında dünün payı yok mudur? Elbette ki, zamanlarımızdan uzak olmaları, gönüllerimizden irak olmalarına sebep olamaz. Tasavvufun zevkini alan ve onu yaşayanlar her devirde olduğu gibi, zamanımızda da mevcuttur. Asırlardan bu yana, ruh ve kalplere sinen bu neşe ve neşve kolay kolay silinemez, perdelenemez, perdelense bile koparılıp atılamaz.

Bazı çevrelerin, tarikatların değerli hizmetlerini göz ardı ederek, mürşitlik taslayan bazı ehliyetlessiz belki de kasıtlı kimselerin birtakım yanlış sözlerini ve hareketlerini bahane ile, tasavvuf ve tarikat aleyhtarlığına girdiklerine üzülenek şahit oluyoruz. Tarikat aleyhtarlarını iki grupta mütalaa etmek gerektir. Birinci grup; gerçekte maneviyat düşmanı oldukları halde, bu gayelerini saklamakta ve tarikatlar içerisinde kendilerince tespit ettikleri bazı noksanlıkları ve hataları bahane ederek tarikata saldırmakta, maneviyat düşmanlıklarını bu perde altında icra etmektedirler. İkinci grup ise; güya dinin asliyetini muhafaza niyetiyle tarikat düşmanlığı yapmakta ve bilmeden birinci grubun gizli emellerine hizmet etmektedirler. Bu her iki grup içinde de akademik kariyeri olan bazı kişilerin bulunması ilim adına acı bir vakıadır.

Ben, ifa ede geldiğim hizmetim itibariyle, herhangi bir tarikata müntesip değilim. Ancak, vicdanımdan gelen bir hamiyet ile bu hak tarikatlara gelen itham ve itirazlara cevap vermeyi dinî bir vecibe ve vicdani bir vazife telakki ettim.

Evet, temeli güzel ahlaka bina edilen, fazilet ve istikameti, insaf ve merhameti imanın kemâlinden sayan, ferdin tekâmül ve saadetine, cemiyetin ahenk ve intizamının muhafazasına hizmet eden, beşeriyetin muhabbet ve uhuvvetini temin eden bu müesseseler, tarikata intisab ettiği iddiasında bulunan bazı ehliyetsiz şahısların hatalarıyla ve kusurlarıyla lekedar olamaz ve mahkûm edilemez.

Bu gibi insanların kusurlarını nazara alarak, tarikatları mahkûm etmeği akıl da, vicdan da reddeder. Bu yanlış hareketler araştırılırsa hak tarikatlar ile hiç bir münasebetlerinin olmadığı açıkça görülür. Bu yanlışlıkların, bu bidatların sebepleri, tarikatların aslında değil; tarikata birtakım dünyevi maksatlar için giren ve şeyh libasına bürünen, ilim ve faziletten habersiz bir kısım ehliyetsiz veya kasıtlı kişilerin hareketlerinde aranmalıdır. Böylelerin hataları ile **"Hak için hareket"** eden dervişleri, dimağı ilim ve irfan ile tenevvür etmiş hakiki mürşitleri, faziletli âlimleri, kalbi envar ile dolu şeyhleri ittiham etmek hakikat ve insaf ile asla bağdaştırılmaz.

Ehliyetsiz bazı tabiplerin hataları yüzünden, tıp ilmine cephe almak insaf ve mantıktan ne kadar uzak ise; ilim ve irfandan habersiz birtakım kimselerin sözlerini ve davranışlarını bahane ederek tarikatlar hakkında yanlış hükümler vermek de o kadar büyük bir hatadır.

Ehl-i tarik olanlar, sefahatin, cehaletin meydan aldığı ve etrafı kasıp kavurduğu bir ortamda, dalalet ve bidatlerin revaç bulduğu bir zamanda, fazilet ve irfanın kapılarını kapatan, parlak zekâların, ulvi istidatların, inkişafına mani olarak bu milletin selamet ve saadetine sed çeken cehalet, sefahat ve ihtilafı cihad etmelidirler ve etmektedirler. Bunun yolu, dimağları düşünmekten, fikirleri ilimden men eden, akıl ve muhakemeyi tazyik altına alan sefahat ve rezaletle şuurlu ve sistemli bir şekilde mücadele etmektir. Her adımda dalalete biraz daha saplanan, kıvrandıkça inkıraz ve hüsrana daha fazla gömülen neslimizin elinden ancak böylece tutulabilir.

Yine bu kimseler, namus şakilerinin ve din düşmanlarının yılan dişli kalemeleriyle milletimizin şeref ve haysiyetlerini soymalarına karşı, elmas kılıç hükmündeki kalem ve fikirleri ile cihad yapmalıdırlar.

Dipnotlar:

- [1] Kuşeyrî, Risalesi, Terc. Uludağ Süleyman, İstanbul, 1978, s.392.
[2] Nursî, B. S., Lem'alar.
[3] Kehf Suresi, 18/28.